

Nemrégiben jelentette meg az Európa könyvkiadó Friedrich Nietzsche válogatott írásait, az első kiadást követően (1972) immár másodszer. Bár itt nem erről a kiadványról lesz szó, annyit feltétlenül szükségesnek látszik megjegyezni: igen sajnálatos tény, hogy az *Also sprach Zarathustra* csak részletekben található meg benne, már csak azért is, mert a műnek van teljes magyar fordítása, a Wildner Ödöné (ha emlékeztem nem csal, 1908-ban jelent meg). Mindenesetre ehhez az alaposan megcsontított műhöz is nagyszerűen illik Baránszky Jób László *Zarathustra két műzsája* című tanulmánya, mely az

Új írás

márciusi számában látott napvilágot. Az egyik műzsája, aki egyébként nem kis szerepet játszott az *Also sprach Zarathustra* megszületésében, *Lou Andreas-Salomé*, Gustav von Salomé orosz cári tábornok lánya, aki, miután hirbe keveredik egy pappal, még húszéves sincs, midőn elhagyja Szentpétervárt, hogy aztán a századvég és a századelő egyik leghírhedtebb művész-műzsája legyen. A másik *Nietzsche nővére*, Elisabeth, a filozófus és Lou Salomé találkozásakor (1882) 38 éves vénkisasszony, akinek életcélja, hogy fivérért megóvja minden káros külső befolyástól, s hogy érzelmileg uralkodjon fölötté, s aki az eléggé szabad erkölcsű Lou-val rögtön megismerkedésük után ellenségesen viselkedik. A dolog pikantériája, hogy a Zarathustra két műzsájának találkozása Bayreuthban, a Parsifal ünnepélyes bemutatóján történik meg, ahol is Lou, természetesen, Wagner legközelebbi társaságához csatlakozik. Elisabeth Nietzsche ezt már csak azért sem teheti, mert fivére ekkor már halálos ellensége az egykori jó barát zeneszerzőnek, konfliktusok sora származik ebből a furcsa helyzetből. Nietzsche és Lou Salomé mindössze jó fél éves története egyébként is bővelkedik pikáns részletekben — Baránszky Jób a tárggyal kapcsolatos alapvető szakirodalmat felhasználó tanulmánya kiter ezekre. Az bizonyosnak látszik, hogy az *Also sprach Zarathustra* a Lou-élményből nőtt ki, s Baránszky Jób tanulmányának elsődleges érdeme, hogy felhívja erre a figyelmet. Nietzsche egyébként, utólag, így vall nővéreinek: „... valamennyi ismeretségem közül legértékesebb és leggyümölcsözőbb Lou Saloméé. Csupán ezzel kapcsolatban váltam éretté a Zarathustra megírására. S ezt a kapcsolatot Temiattd kellett meg rövidítenem.” Akárhogy is történt, az is bizonyosnak látszik, hogy Lou nem viszonozta Nietzsche minden feltevés szerint forró érzelmet. A filozófus, akit migránszerű, kínzó főtájás gyötört állandóan, szinte egész Európát bebolongta, hogy betegségét enyhítő éghajlatra találjon, s végül Genuában állapodott meg. Innen hívta Rómába őt barátja Paul Rée, azért, hogy Lou Salomé-t megismerje. (...gyere, itt egy csodálé, egy Neked született lány.) A filozófus és Lou a Szent Péter katedrális egyik oldalkápolnájában találkoznak, mégpedig a szó szoros értelmében: lelki lényegrokonságra találnak egymásban. (Paul Rée, aki reménytelenül szerelmes volt Louba, néhány évvel később öngyilkos lett.) Nietzsche rövid idő után meg akarja kérni Lou kezét, azonban közben jön a bayreuth-i epizód, s

Elisabeth nővéreinek sikerült elidegenítenie — ahogy ő nevezi — a számító „finn zsidónó”-tól. Persze, már ha himni lehet Elisabeth-nek, Nietzsche hiú reményeket táplált, Lou — állítólag ezt mondta nővéreinek: „Ne gondold, hogy bármi tervem is van fivéréddel, hogy szerelmes vagyok bele. Együtt alhatnék vele egy szűk kamrában, akkor se esnék kísértésbe...” Annyi bizonyos, hogy Lou, aki élete végén Freudot is barátul nyerte, s aki Rilke *Stundenbuch*-ját ihlette, Nietzscheknek nem tudott tanítványa lenni. „Nietzschtől nem lehetett tanulni — írja Baránszky Jób. — Veie csak találkozni lehetett a lényegrokonságban.” Elgondolkodtatja a tanulmány szerzőjének végkövetkeztetése a Zarathustra két műzsájáról: véleménye szerint mindketten vénkisasszonynak születtek. A nő hivatását nem a szerelemben keresték, sokkal inkább önmaguk fantomába voltak szerelmesek, amely föléljük nőtt. Az egyik (Elisabeth Nietzsche) konvencionális moralizmusával, a másik (Lou Salomé) tüntető libertinizmusával próbálta ezt leplezni.

Az amerikai posztmodern regény képviselői viszont — bár vitáik éppen a realizmus képviselőivel vannak — meg sem próbálják leplezni a valóságot, legalábbis erről győz meg bennünket a

Nagyvilág

ez évi 3-as számában közölt összeállítás. *John Barth* *Levelek* című regényéből közölt részlet (*Lady Amherst levele*) jár az élen a valóság feltárásában — itt éppen a szexuális valóságról van szó. *Lady Amherst* megbízott (bölcészkar) dékán szerelmi életének némiképp részletező leírása feltehetően népszerű olvasmány lesz. Rendkívül érdekes a posztmodern regény egyik leg-erősebb képviselőjének *Raymond Federman* *Take It or Leave It* (Vedd el, vagy hagyd ott) című regényéből közölt részlet (nevetés és irodalom), nem kevésbé tipográfiai szellemessége okán. A regény XIV. fejezetét alkotó részlet az író irodalomra vonatkozó alapeszméit fogalmazza meg, vitázva főként a francia Tel Quel csoport s bizonyos mértékig a nouveau roman esztétikai álláspontjával. Az összeállításban *Ronald Sukenick* szerepel még egy regényrészlettel, de izgalmasabbnak tűnik „Az amerikai regény a hetvenes években” című tanulmánya, amely szintén a Nagyvilág márciusi számában látott napvilágot. Az írás alcíme: „Tízféle kiterő tizféle kiterésről”. Nos, e helyütt nem áll módunkban kitérni ezekre a kiterőkre, már csak azért sem, mert az irodalom belső történetének elméleti megközelítéséről van szó — ekképp a tanulmányt a szakemberek szíves figyelmébe ajánlhatjuk. Némely dolgot viszont kiragadhatunk. Nagyon érdekes, hogy az utóbbi harminc év amerikai prózáját milyen nevekkel fémjelzi Sukenick. Föltevése szerint az ötvenes évek szépprózáját *Bellow* és *Malcolm* fémjelzi, akik, teszi hozzá, legjobb pillanataikban kitűnő

írók. A hatvanas évek jelentős alkotói közé *Barth*, *Barthelme*, *Pynchon*, és *Brautigan* nevét veszi fel Sukenick elsőként — ők a magyar olvasó előtt sem ismeretlenek. A hetvenes évek sajátosságát képviselő regényírók nevét — ahogy azt Sukenick felsorolja — azért is érdemes számba venni, mert egyszersmind képet alkothatunk magunknak arról, hol is tart ma fordításirodalmunk: *George Chambers*, *Raymond Federman*, *Eugene Wildman*, *Jerry Bumpus*, *Ishmael Reed*, *Harry Matthews*, *Clarence Major* (!), *Steve Katz*, *Michael Brownstein*, *Jon Baumbach*, *Russel Banks*, *Robert Coover*. A legtöbb megjelent magyar nyelvű amerikai elbeszélés-gyűjteményben (*Entrópia*) csupán *Robert Coover* szerepel közülük...

Ha már szóba került a fordítás: öröndetes, hogy *Abádi Nagy Zoltán* személyében a posztmodernisták magyar fordítójukra találtak: a korábban szóba hozott szemelvényeket mind ő ültette át magyar nyelvre.

Ronald Sukenick a fikciónak a valóságban betöltött szerepéről értekezik, *Carl Friedrich von Weizsäcker* viszont, a jeles fizikus és filozófus a jelenkori valóság mélyére akar hatolni, lehetőleg a fikció száműzésével. „A jelenkori válság természetéről” című, a *Die Presse* 1983. november végi számában megjelent írását közli a

Valóság

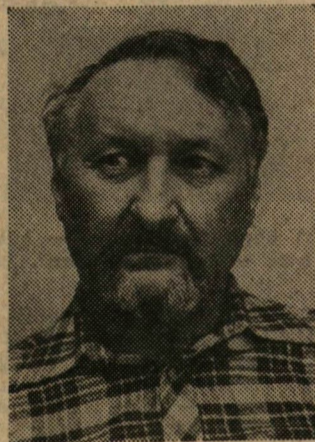
márciusi száma. Mint ahogy a szerkesztőségi előzetes megjegyzi is jelzi: való igaz, *Weizsäcker* jó néhány megállapítása vitatható, ugyanakkor mindenképpen eredeti és érdekes.

A Max Planck Jövőkutató Intézet egykori vezetője cikkében gazdasági, katonai és szellemi mozgásként veszi szemügyre a jelenkori válságot. Úgy véli, hogy a mai gazdasági problémák lényege nem megoldható a világ jelenlegi politikai struktúrájának keretei közt. Mi több, szerinte számolni kell egy újabb világháború kitérésének lehetőségével, még ebben az évszázadban. Ezt a kijelentést nem csupán arra alapozza, hogy minden eddigi, magas fejlettségi szintű kultúrában előfordultak háborúk, hanem arra is, hogy a két szuperhatalom objektív szemzőből egy hegemonia-konfliktus foglyává vált a hidegháború, véli *Weizsäcker*, a két szuperhatalom külpolitikai benuitságához vezetett, mivel a világ struktúrája egyre inkább pluralista természetű lett. Az uralmi vetélkedés követelménye, az USA végtelék közt hanyódo külpolitikája, valamint a kisebb atomfegyverek szakadatlan fejlesztése egyaránt fokozza a háború veszélyét. (Mellesleg, egy érdekes adat: 1945 óta 30 háború tört ki a földkerekségen, s mindezek olyan pontokon, ahol hiányzott a nukleáris elrettentés!) A politikai morál a tervezés és a szenvedély keverékévé vált, a művészet műzeumi elemmé vagy a kultúra kétségbeesett bírálójává. A művészet egyébként, jegyzi meg *Weizsäcker*, rendszerint a válságok leg-érzékenyebb előrejelzője, de az a válság, amelyre most utal, még nem zajlott le. Mindenesetre, tehetjük hozzá ehhez az igen kivonatolisan ismertett gondolatmenethez, *Weizsäcker* megfontolásra váró gondolatokat vet fel.

(belányi)

Szegeden élnek és dolgoznak

Péter László

Szeged és Péter László neve szétválaszthatatlanul összefonódott. Több évtizede már, hogy nem csak szűkebb pátriája, hanem az egész ország ismeri tevékenységét. Ő gondolja *Juhász Gyula* összes műveinek kritikai kiadását, könyvet írt Szeged irodalmi emlékhelyeiről, kiadott egy Szeged útikönyvet, összeállította Szeged utcaneveinek kislezikonát, feldolgozta *Ady*, *József Attila*, valamint *Baróti Béla* és *Kodály* munkásságának, életrajzának városunkhoz fűződő szálait, szerkeszti az országos hírű *Somogyi Könyvtári Műhely* című helytörténeti folyóiratot. Tevékenységének még vázlatos ismertetése is nehéz.

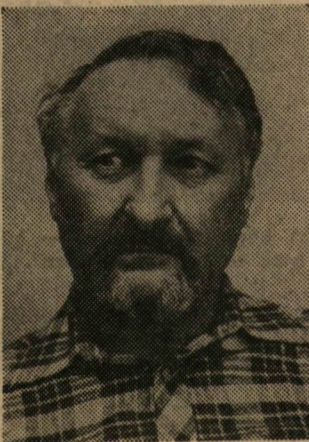
Péter László 1926-ban született Jánoshalmán. Első kérdésem: vajon mi az alapja Szegedhez való vonzalmának?

— A fene tudja — kezdi trefásan Péter László. — *Juhász Gyula* költészetéből és *Bálint Sándor* néprajzi munkásságából szerettem meg Szegedet. Móra és Tömörkény írásaiban a város gazdag irodalmi öröksége fogott meg, azután történelme, képzőművészete...

— Elsősorban *Juhász Gyula* kutatóként ismerik. Hogyan határozta el, hogy a szegedi költővel foglalkozik?

— *Juhász Gyula* nevét először nem magyar, hanem latin órák hallottam — *Visy József* tanár úrtól —, az *Ovid* levele *Júliához* című verset olvasta fel a Baross gimnáziumban. (Ott érettségiztem.)

Hogy lettem *Juhász* kutató? Gályapadból laboratórium, mondhatnám *Németh László* idézettel. Ahová a sorsom vetett, ott megpróbáltam megkapaszkodni. 1950-ben titóizmus vádjával kirúgták az egyetemről, ahol — miután magyar—latin—filozófia szakon végeztem, és Szőreg nyelvjárásának hangtanából megírtam a doktori értekezésemet — a nyelvészeti tanszéken „demonstrátorként” dolgoztam. A karcagi Györffy István Nagykun Múzeumba kerültem konfliktus igazgatónak (egyszemélyes intézmény volt). 1952-ben visszatértem a megyébe. Makóra helyeztek, szintén műzeumigazgatónak. Előzőm, *Pesovár Ernő* *József Attiláról* nevezte el a múzeumot. Feladatom a *József Attila* dokumentumok összegyűjtése lett. 1952. áprilisában már megrendeztem az első kiállítást. Sok kéziratot kaptam *Árva Józsefné* *Espersit Mária*tól, akinek édesapjáról *Espersit János*ról önálló könyvecskét írtam. *Espersit* nemcsak *József Attilának*, hanem *Juhász Gyulának* is pártfogója, legjobb barátja volt. Ahogyan *Espersit* megismertette *József Attilát* *Juhász*sal, úgy jutottam meg, mint kutató, az ő hiányzott a nukleáris elrettentés! A politikai morál a tervezés és a szenvedély keverékévé vált, a művészet műzeumi elemmé vagy a kultúra kétségbeesett bírálójává. A művészet egyébként, jegyzi meg *Weizsäcker*, rendszerint a válságok leg-érzékenyebb előrejelzője, de az a válság, amelyre most utal, még nem zajlott le. Mindenesetre, tehetjük hozzá ehhez az igen kivonatolisan ismertett gondolatmenethez, *Weizsäcker* megfontolásra váró gondolatokat vet fel.

alapján lettem a *József Attila* kritikai kiadások lektora.

Amikor 1954-ben visszakerültem Szegedre, nem tanszékre, csak az egyetemi könyvtárba, *Hencz Aurél* jóvoltából, *Baróti Dezső* már megbízást kapott a *Juhász* kritikai kiadás elkészítésére. Adta nekem a kiadás-hoz anyagot gyűjtő halgatókból álló munkaközösség vezetését. 1956 után becsukták *Baróti*t is, engem is, ez idő alatt *Ilia Mihály* vigyázta a kiadás alapjául szolgáló *Kilényi-gyűjteményre*. 1957. novemberében szabaddultam, korábban mint *Baróti*, és 1958. január 1-től *Király István* szerződött a tanszékre, hogy folytassam a kritikai kiadás munkálatait. 1961-ben nem alkalmaztak tovább, azóta a *Somogyi* könyvtárban dolgozom. A kritikai kiadás pedig a 10. kötetet hamarosan teljessé válik.

— Az irodalomon kívül, mely kutatási ágak foglalkoztatják?

— Nyelvészként, néprajzkutatóként kezdtem, kis időre még a középkori régészetbe is bedolgoztam magam *Makón*, de foglalkoztam a szegedi munkásmozgalom történetével, műemlékekkel, képzőművészettel... Művelődéstörténelemmel valom magam, tevékenységem középpontjában Szeged áll. Régi szegedi kifejezéssel: a város cselédje vagyok.

— Igen jelentős textológiai munkássága is.

— *József Attila*-textológiával kezdtem, a *Makón* gyűjtött kéziratok kiadásával és a kritikai kiadás lektorálásával, ezért hívtak meg *Baróti* a *Juhász* kritikáihoz. Az MTA textológiai bizottságában engem bíztak meg az új textológiai szabályzat kidolgozásával.

Magyar nyelven én tartottam először textológiai előadásokat — 1973-ban az újvidéki egyetemen. Másodszer pedig Szegeden, szegedi hallgatóim, *Hoffmann Gizi*, *Font Zsuzsa* és még néhányan, segítettek feldolgozni a befutott javaslatokat, ezekből állítottam össze az említett szabályzat-tervezetet. Ezt már kétszer megvitatták, de még nem jutottunk a végső szöveghez.

— Péter Lászlót szenvedélyes vitázóként is számon tartják. Milyen vitákra emlékezik?

— Elég sok vitába keveredtem. *József Attila* Szegeden című tanulmányom ellen 1955-ben valósággal hátszát indítottak. Talán erre emlékszem a legkevésbé szívesen. Itt Szeged Horthy-korszakbeli megítéléséről, valamint *József Attila* és *Horger Antal* összecsapásának értelmezéséről volt szó. Legújabbán pedig *Lengyel* *Andrással* keveredtem *Móra-ügyben* vitába. Ő írt azután Szegedi örökség című kötetéről a *Tiszatájban*. A szerkesztőségétől nem volt korrekt eljárás, hogy olyavalakit bíztak meg, aki nem tekinthető velem szemben elfogulatlannak.

— Milyen új munkái várhatók?

— Az Itk-ban jelenik meg a *Balázs Béla* naplójából írott tanulmányom. A *Gondolat* Kiadónak a *Nagy Magyar Írók* sorozatába *Móra Ferenc*ről írok kismonográfiát. Szeretnék még egy kötetet összeállítani szegedi tárgyú írásaimból *A szeretett város* címmel. Készítünk egy nagyszabású *Móra* levelezéskötetet, mely a *Somogyi könyvtár száz éve* címmel most megjelenő tanulmánykötet után a könyvtár legnagyobb kiadványa lesz. És előbb-utóbb meg kell írnom egy nagyszabású *Juhász* monográfiát.

— Végezetül néhány általánosabb kérdés: nem nagy áldozat e helytörténettel foglalkozni?

— Nagy áldozat — más-hoz képest. Sokkal szűkebbek a publikációs lehetőségek, pl. a *Somogyi könyvtári műhely* terjedelme sem elegendő. Nincs érdemben helyi könyvkiadás, ha lenne, helyismereti művek kiadására gondolok, ezeknek nincs kiadója. Milyen nehéz volt elérni, hogy 3000 példányban megjelenjen a *Szegedi örökség-em*.

— Van-e utánpótlás?

— Van. Amikor kezdtem, ketten voltunk *Bálint Sándorral*. Ma már intézménysített keretek között művelik a helytörténetet, a Szeged történeti monográfiának csaknem 80 munkatársa van. A Szeged-kutatást sokoldalúan műveli például *Apró Ferenc* és *Lengyel András*.

— Nem hátrány-e vidéken élni?

— Hátrány, mert nem nyüzsgünk a szerkesztőségek közvetlen környékén, csak levelezünk. Előny, mert több időnk jut mindenre, nem kell magunkat annyira adminisztrálniunk, nyugalmasabb az életünk. Szeretek Szegeden élni. Szőreg szerintem a világ legjobb helye.

— Köszönöm a beszélgetést!

ZSOLDOS SÁNDOR

Vendégek

Április 2-án kétnapos látogatásra kínai felsőfokú oktatási küldöttség érkezett Szegedre, *Van Szüe-csen*, a pekingi Egyetem rektorhelyettesének vezetésével. Itt tartózkodásuk első napján a tudományegyetemen dr. *Kemenes Béla*, a JATE oktatási rektorhelyettes fogadta az öttágú delegációt és tájékoztatást adott az egyetem oktató, tudományos és kulturális tevékenységéről.

Tábor vadbiológusoknak

Vadbiológus Táborot hirdet a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Vadbiológiai Kutató Állomása, augusztus 6—10. között.

Természetes állatpopulációk etológiai és ökológiai vizsgálatának módszereiről hallhatók előadásokat és vehettek részt bemutatókon. Vadbiológiai kutatásokkal foglalkozó egyetemi hallga-

tók, fiatal kutatók jelentkezését várjuk.

Részvételi díj nincs. Elhelyezés az egyetem kollégiájában, hallgatóknak 35,— Ft, dolgozóknak 100,— Ft/nap.

Részletes tájékoztatást a „Vadbiológus Tábor”, ATE, Vadbiológia, Gödöllő 2103 címen kaphattok.